Id-Dejma tas-Siġġiewi Fiż-Żminijiet tan-Nofs*

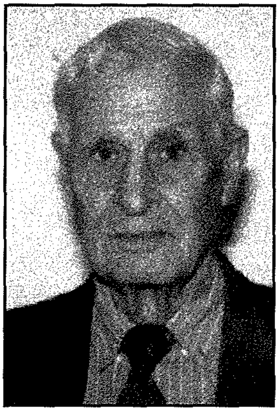

Kitba ta' Carmel Vella

Sfortunatament, ftit li xejn għandna tagħrif bil-miktub dwar dak li seħħ fil-gżejjer Maltin matul il-firxa ta' sekli qabel il-miġja f'Malta ta' l-Ordni ta' San Ġwann. Dan in-nuqqas ta' tagħrif jinħass ukoll f'rigward dak il-perjodu magħruf bħala ż-Żminijiet tan-Nofs jew Medju Evu li jkopri, bejn wieħed u ieħor, il-ftit aktar minn tliet sekli bejn l-1200 u 1530W.K, is-sena meta bdiet il-ħakma ta' l-Ordni.

L'Università ta' l-Imdina

Il-ftit li nafu fuq iż-Żminijiet tan-Nofs insibuh f'dokumenti antiki u mhux tant dettaljati ta' dik li kienet *L'Università* ta' l-Imdina. B'xorti tajba, ħafna minn dak it-tagħrif oskur twassal lilna bil-ħila ta' storiċi moderni, ewlieni fosthom il-ħabrieki Professur Godfrey Wettinger li ddedika ħajtu jqalleb f'ħafna arkivji kemm f'Malta kif ukoll barra minn xtutna. Grazzi lilu, u lil xi oħrajn li mxew fuq il-passi tiegħu, illum għandna għadd ġmielu ta' kotba li jittrattaw fuq aspetti diversi tal-Medju Evu Malti.

L'Università ta' l-Imdina kienet dik l-istituzzjoni, speċi ta' gvern lokali, li kienet fdata bl-amministrazzjoni ta' Malta f'isem is-slaten barranin li kienu jaħkmu fuqna. Wara s-sena 1429, meta missirijietna b'sagrifiċċji kbar u bil-ftit flus li ġabru, kienu fdew 'il-gżira minn taħt il-madmad ta' Don Gonsalvo Monroy, is-Sultan Alfonso ta' Spanja u Sqallija kkonċeda lill-Maltin ftit privileġġi liberali għat-tmexxija ta' dawn il-gżejjer permezz ta' Kunsill Popolari, taħt *L'Università* li kienet diġà teżisti. Il-Kunsill kien magħmul mill-Kaptan tal-Virga, li kien magħruf bħala l-Hakem, tliet uffiċjali għoljin u erba' ġurati. Dawn kienu jiġu eletti kull sena minn nies professjonali u mill-kapijiet tal-familji. Il-Kunsill kien responsabbli għall-ġustizzja, għaż-żamma ta' l-ordni, għad-difiża u għall-ħarsien tal-kosta, għax f'dak iż-żmien Malta u Għawdex kienu spiss priża ta' furbani Misilmin li kienu jinfestaw il-baħar kollu ta' qribna.

Id-Dejma

Biex jilqgħu għall-attakki ta' dawk il-ħallelin tal-baħar, kien twaqqaf bħal korp territorjali biex jgħasses il-bajjiet u x-xtut. Kien jissejjaħ id-Dejma, kelma li ħierġa minn ***dejjem***, għax kien maħsub li dan is-servizz ta' għassa jkun għal-lest kull ħin li jkun meħtieġ. Minħabba nuqqas ta' mezzi adekwati dan il-korp primittiv, ta' xeħta militari, kien dgħajjef għal kollox u bla ebda effett siewi. Fi tmiem is-seklu XIV, taħt ir-Reġina Marija u żewġha Martin, kien sar sforz biex id-Dejma tkun organizzata aħjar, iżda xorta ma sarx progress kontra d-dħul bla tfixkil u l-attakki qerrieda mill-furbani.

* Din il-kitba hija msejsa fuq tagħrif relattiv mill-ktieb *"Siġġiewi - A Profile of History, Social Life and Traditions"* ta' l-istess awtur, li ma jdumx ma jkun ippubblikat.

Twaqqif ta' *Milizia* bil-Lieva

Kien biss wara li s-Sultan Alfonso waqqaf il-Kunsill Popolari li dan il-Korp ta' Għassiesa ngħata xeħta aktar effiċjenti, billi issa d-Dejma saret Milizja Regolari taħt kundizzjonijiet ta' lieva. Ġew stabbiliti disa' kumpaniji militari fejn kull waħda minnhom kellha bejn sitt mija u tmien mitt ruħ. L-irġiel adulti kollha ta' bejn is-16 u l-65 sena kienu obbligati jservu f'wieħed minn dan il-units tal-Milizja. Kull belt jew raħal kellu numru ta' rekluti.

Il-*Bandu* (proklama) li bih daħlet fis-seħħ din il-lieva kien jesiġi li kull raġel ta' bejn is-16 u l-65 sena għandu jkun ipprovdut bl-armi meħtieġa għas-servizz ta' l-għassa. Il-kapijiet ta' familji jridu jżommu armi tan-nar dejjem nodfa u lesti għall-użu, porvli, balal u miċeċ, kif ukoll sjuf, vleġeġ u żbandoli, għalihom stess u għal uliedhom maskili, biex ikunu lesti għas-sejħa jew, kif kienet magħrufa, in-*nafra*. Membri tan-Nobiltà u nies tat-tajjeb kienu fid-dmir li jkollhom xabla u jżommu żiemel imħarreġ għat-taqbid jew bċejjeċ tal-baħar mgħammra bil-baħrin għal-lest. Multa ta' skud kienet imposta fuq min jinqabad nieqes minn dawk l-armi jew ma jkunx ippreparat sewwa. Iż-żwiemel riedu jkunu bin-nagħal u ma jittiħdux għax-xogħol - dan, taħt piena ta' uqija kull darba li sid il-bhima jikkommetti tali nuqqas.[1]

Ma' l-ewwel sparar tal-murtal tan-nafra, li kien is-sinjal ta' l-allarm, l-imseħbin kollha tad-Dejma kellhom fil-pront ilestu ż-żwiemel u jaqbdu l-armi. Mat-tieni sinjal kellhom joħorġu minn darhom u, mat-tielet murtal riedu jirrappurtaw fil-post tal-ġabra skond id-drawwiet antiki.

Id-Dejma tas-Siġġiewi, bħal dawk ta' bnadi oħra, kellha ssegwi dawk l-ordnijiet u tagħmel għassa regolari fil-postijiet assenjati lilha. Dawk li f'xi ħin ma jkunx imisshom xogħol riedu jkunu lesti bl-armi lejl u nhar u jiġru fuq xogħolhom hekk kif ikun magħruf li l-għadu tfaċċa fuq il-baħar.

L-għoljiet l-aktar prominenti kif ukoll il-ftit torrijiet ta' qrib il-kosta kienu kollha mgħammra bin-nies biex jilqgħu għal kull sbark tal-furbani. Kien meħtieġ, li hekk kif minn xi torri jintlemaħ xi ħjiel ta' ħbit mill-għadu, jinxtegħlu ħġejjeġ biex bil-lejl jidher in-nar bħala sinjal u mal-jum jidher id-duħħan. L-ewwel torri li jara s-sinjal ried jgħaddih minnufih bl-istess mod lil ta' qribu u b'hekk id-Dejma joħorġu għan-nafra biex jissieltu u jagħmlu ħilithom biex iżommu lura lil dawk li jirnexxilhom jinżlu l-art.

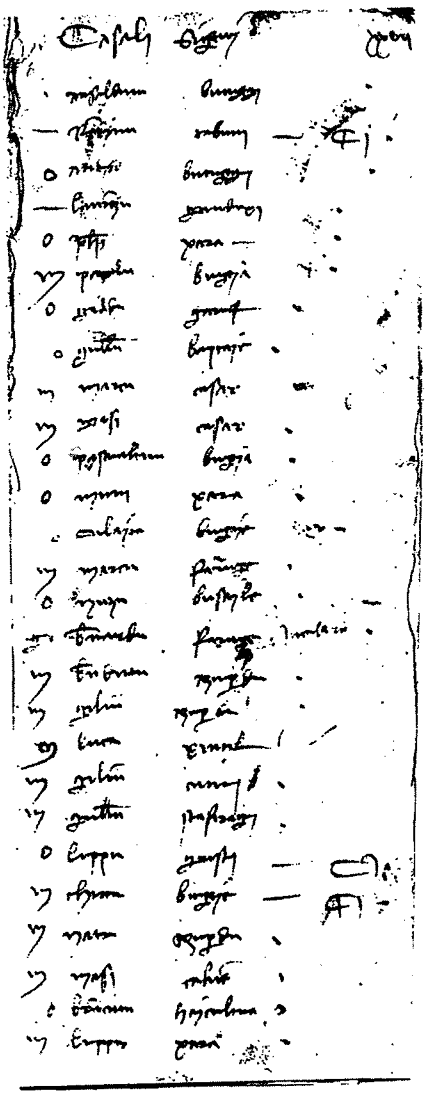

Id-Dejma tas-Siġġiewi 1419/20
Facsimile mill-Arkivju tal-Katidral, Mdina

Id-Dejma tas-Siġġiewi

Mill-ftit dokumenti li jeżistu għandna bil-miktub l-ismijiet ta' dawk l-irġiel u żgħażagħ ingaġġati fil-

Milizja fl-ibliet u l-irħula kollha ta' Malta. Mil-Lista tal-Milizja ta' l-1419/20, li rnexxielu jsib u jxandar il-Professur Wettinger, nafu li s-Siġġiewi kellu korp ta' 81 membru tad-Dejma. L-irħula żgħar dipendenti tiegħu kellhom ukoll ir-rekluti tagħhom: Ħal Xluq kellu 18, Ħal Kdieri 13 u Ħal Tabuni 11 - b'kollox 146 rekluta mis-Siġġiewi u l-inħawi tiegħu.

Jixraq li hawn taħt insemmi xi ismijiet ta' Siġġiwin minn din il-lista. Minħabba nuqqas ta' spazju ser nagħti biss dawk imniżżla fl-ewwel faċċata tal-manuskritt, kif traskritti mill-Professur Wettinger:[2]

Casali Sigeui

fol.27

Ansaldinu Butigegi	Marcu Faruge
Randinu Tabuni	Beneditti Azupard
Andrea Butigegi	Gilju Azupardu
Laurenzu Gaudixi	Luca Xintil
Johanni Xara	Gilju Cunti
Paulu Bugeja	Gullielmu Stafaragi
Gaddu Garuf	Luppu Gristi
Gullielmu Battaye	Chiccu Bugeja
Marcu Casar	Natu Azupardu
Pascualinu Bugeja	Masi Cakie
Muni Xara	Brancatu Haiculina
Culaita Bugeja	Luppu Xara

Wieħed jintebaħ li għalkemm għaddew kważi sitt mitt sena, l-ismijiet u l-kunjom ta' dawk l-antenati tagħna jixbhu sew lil dawk li għadhom magħna sa llum bħal: Schembri, Zerafa, Mamo, Vella, Buttigieg, Bugeja, Azzopardi u oħrajn - għalkemm x'uħud ivarjaw ftit billi kienu miktuba bl-istil Sqalli ta' dak iż-żmien.

Dmirijiet

In-nies tad-Dejma kienu fid-dmir jagħmlu l-għassa f'kull lejl, skond min imissu, fl-Imdina u f'24 post madwar ix-xtut tal-Gżira. Kull post kien ikollu tliet irġiel b'wieħed minnhom biż-żiemel. Kien miftiehem li r-rekluti jagħmlu l-għassa tagħhom f'lokalitajiet kemm jista' jkun qrib djarhom. Dawk tas-Siġġiewi u ta' l-inħawi tiegħu kienu mistennija jagħmlu l-għassa mas-swar ta' l-Imdina jew mal-kosta ta' Ħaġra s-Sewda ħdejn Torri Ħamrija qrib l-Imnajdra. Fl-1417/18, is-Siġġiewi u Ħal Kdieri (raħal ċkejken ħdejn San Blas fit-triq tar-Rabat) kienu jibagħtu 12 u 9 rġiel rispettivament għall-għassa ta' l-Imdina. Għal Ħaġra s-Sewda kienu jmorru 10 mis-Siġġiewi, 8 minn Ħal Kbir u wieħed kull wieħed minn Ħal Xluq u Ħal Tabuni. Nafu li l-uffiċjal ewlieni ta' Ħaġra s-Sewda kien ċertu Johan Skembri (***hekk***) li kien joqgħod f'Ħal Kbir.

Abitanti tas-Siġġiewi

Il-Lista tal-Milizja ta' l-1418/19 tagħti biss l-ismijiet ta' rġiel u żgħażagħ ta' bejn is-16 u l-65 sena. Il-Professur Wettinger jassumi li kull rekluta kien iħalli warajh ħames persuni oħra - nisa, tfal u xjuħ, li jibqgħu jgħixu fir-raħal. B'hekk ġie stmat li fis-sena 1420 is-Siġġiewi kellu madwar erba' mitt (400) abitant u, jekk nieħdu wkoll l-irħula dipendenti li kienu jeżistu dak iż-żmien, l-abitanti kollha fil-limiti tas-Siġġiewi kienu jlaħħqu madwar 725 ruħ.

Is-Siġġiewi tal-Medju Evu kien raħal żgħir u minsi qalb l-għelieqi, bi ftit djar fqajrin kollha mgeddsa madwar il-Knisja ta' San Nikola, li kienet għadha dik li llum nafuha bħala l-Knisja l-Qadima. Ukoll Ħal Xluq u l-irħula żgħar l-oħra kienu mitlufa f'nofs ir-raba' bi ftit bdiewa jabitaw qrib il-knisja żgħira tagħhom.

Għawġ u Tbatijiet

Żmien l-Ispanjoli fiż-Żminijiet tan-Nofs kienu mumenti iebsin ħafna għall-irġiel u żgħażagħ Siġġiwin tad-Dejma u aktar għan-nisa tagħhom, li ma kellhomx għażla oħra ħlief li jibqgħu f'darhom u jaraw kif imantnu lilhom infushom u lill-ulied żgħar tagħhom. In-nisa riedu jlaħħqu wkoll max-xogħol tar-raba' u mat-trobbija tal-bhejjem li kienu jirrendu l-ftit dħul għall-għajxien tal-familja. Dik il-kwalità ta' ħidma kienet soltu ssir minn żwiegħom u minn uliedhom kbar, li issa kellhom jitilqu kollox warajhom u jħallu djarhom biex ikunu fil-postijiet ta' l-għassa bil-perikli kollha li servizz bħal dan kien iġib miegħu għax, ta' min jgħid, mhux darba u tnejn li l-Misilmin irnexxielhom jidħlu sa l-ibgħad irkejjen tal-Gżira minkejja l-għassa kollha min-nies tad-Dejma.

Sar ħbit li baqa' jissemma fl-1412, fl-1422 u sena wara. Imma, forsi l-aktar attakk aħrax twettaq fl-1429 meta qawwa ta' 18-il elf ġellieda Misilmin waslu minn Tuneż matul il-lejl u żbarkaw ma' sbiħ il-jum. Xterdu f'ħafna naħat fin-nofsinhar ta' Malta. Il-qirda li wettqu fil-kampanja kienet orribbli, tant li x-xogħol tar-raba' sfaxxa fix-xejn u l-ekonomija tal-Gżira sfat meqruda għal kollox. Dik id-darba l-invażuri kienu laħqu l-inħawi tas-Siġġiewi fejn ħarqu u qerdu l-irziezet, il-bhejjem u d-djar ta' l-antenati tagħna. Għadd ta' rġiel, żgħażagħ u tfajliet inqabdu minn madwar Malta kollha u ngarru bħala lsiera lejn il-kosta ta' Barbarija. Wieħed jassumi li l-istess xorti messet lill-imsejknin qrabatna tas-Siġġiewi.

Kien forsi b'effett tal-gwaj li seħħ f'dik is-sena memorabbli ta' l-1429 li s-Sultan Alfonso ħaseb biex fis wara waqqaf id-Dejma fuq bażi aktar soda u ried li ssir għassa bil-galbu u bla waqfien kontra l-inżul tal-furbani. Bis-saħħa ta' hekk żdiedet xi ftit id-difiża tal-Gżira, imma batew aktar l-irġiel tagħna u nieshom bid-dħul tal-lieva.

Kienu żminijiet tal-waħx, taħt ħakkiema Araguniżi krudili, dawk is-snin tal-Medju Evu Malti. Tant kienu ħorox ma' niesna dawk il-kbarat Spanjoli, li kien hemm żmien lejn tmiem is-seklu erbatax li baqa' magħruf fl-istorja bħala *Żmien it-Tiranni.*

Nistgħu naħsbu f'liema kundizzjonijiet degradanti għexu niesna fis-Siġġiewi, raħal iżolat fil-kampanja bla ebda mezz siewi ta' ħarsien, mingħajr ebda sura ta' tagħlim u bl-ebda rimedju għall-mard u l-faqar imqit. Fis-sema biss, dawk li għexu dak iż-żmien, setgħu jsibu xi ftit tal-faraġ waqt il-ħajja miżerabbli tagħhom.

Kemm għandna aħna niżżuħajr lill-Mulej li għoġbu jħares lil dan raħal twelidna matul is-sekli biex illum is-Siġġiewi waqaf fuq tiegħu u sar dak li hu - belt żgħira mogħnija b'wirt storiku u ġmiel naturali, bi djar moderni u oħrajn li jafu l-qedem u b'tempju maestuż u uniku fost l-imqades Maltin. Is-Siġġiewi llum huwa meqjus bħala post ideali għall-għajxien u mfittex għal dan il-għan minn inħawi oħra ta' Malta, kif ukoll minn barra x-xtut ta' gżirtina.

Referenzi:

[1] Nat. Lib. AOM, MS 11 - *Bandi del Consiglio Popolare*

[2] G. Wettinger - *The Dejma List 1419/20* in Mel.Hist. V No.2 pp.97-106

Sorsi oħra: A.P. Vella - *Storja ta' Malta*

A.T. Luttrel - *Approaches to Medieval Malta (1975)*